Lausunto Eduskunnan valtionvarainvaliokunnalle

Timo Miettinen, dosentti, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
PL 9
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Aika: perjantai 15.9.2023 klo 12

Asia: E 17/2023 vp Valtioneuvoston selvitys: E-kirje - Komission tiedonanto sekä ehdotukset EU:n monivuotista rahoituskehystä 2021-2027 koskevaksi välitarkistukseksi
https://www.eduskunta.fi/pdf/E+17/2023

Asia: U 36/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Ukrainan tukivälineen perustamisesta monivuotisten rahoituskehysten välitarkastelun yhteydessä https://www.eduskunta.fi/pdf/U+36/2023?lang=fi

Asia: U 38/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta neuvoston asetukseksi vuosia 2021-2027 koskevan monivuotisen rahoituskehyksen vahvistamisesta annetun neuvoston asetuksen (EU, Euratom) 2020/2093 muuttamisesta (rahoituskehysasetus) https://www.eduskunta.fi/pdf/U+38/2023?lang=fi

Asia: U 41/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta asetukseksi Euroopan strategisten teknologioiden kehysvälineen perustamisesta (STEP) https://www.eduskunta.fi/pdf/U+41/2023?lang=fi

Kiitän mahdollisuudesta kommentoida EU:n rahoituskehykseen ehdotettavia muutoksia.

Nyt käsittelyssä oleva ehdotuskokonaisuus EU:n monivuotisen rahoituskehyksen väliarvioksi on syntynyt tarpeesta vastata muuttuneen toimintaympäristön vaatimuksiin. Sen keskiössä ovat uudet rahoitustarpeet, jotka koskevat erityisesti Ukrainan tilannetta sekä EU:n muuttunutta toimintaympäristöä. Jälkimmäisen kohdalla keskeisiä haasteita

ovat olleet erityisesti kiristynyt globaali kilpailu sekä unioniin suuntautuvat muuttoliikkeet.

Ehdotus voidaan nähdä korvaavana ratkaisuna niin sanotulle suvereniteettirahastolle, jonka komission puheenjohtaja von der Leyen esitteli vuoden 2022 unionin tila -puheessaan. Suvereniteettirahaston tarkoituksena oli vastata ennen kaikkea Yhdysvaltain mittavaan IRA-investointiohjelmaan sekä laajemmin Kiina-riippuvuuden vähentämiseen. Jäsenmaiden vastustuksen takia suvereniteettirahasto jäi kuitenkin toteutumatta. Sen korvaajaksi syntynyt STEP-väline on huomattavasti vähemmän kunnianhimoinen kokonaisuus.

Valtioneuvoston laskelmien mukaan komission lisäykset kasvattaisivat Suomen EU-maksuja arviolta yhteensä 1,1 mrd. eurolla ajanjaksolla 2024-2027. Tämä sisältää Ukraina-välineen 17 mrd. euron avustusmuotoisen tuen sekä arvioidun 19 mrd. euron EURI-varauksen (elpymisvälineen korkokulut) lisätarpeesta. Suomen maksuosuus Ukrainalle kohdennettavasta 17 mrd. euron avustusmuotoisesta tuesta olisi arviolta 284 milj. euroa kun taas Suomen ensisijainen vastuu Ukrainan 33 mrd. euron lainamuotoisesta rahoitustuesta olisi noin 550 miljoonaa euroa.

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että nyt ehdotetut muutokset ovat kannatettavia. Ne edustavat nähdäkseni EU:n puolelta järkevää ja perusteltua rahankäyttöä, jolla on selkeä eurooppalainen lisäarvo: kyse on selkeästi EU-maiden yhteisistä intresseistä ja koko unionin toimintakyvyn lisäämisestä. Tämä koskee erityisesti Ukraina-tukea, mutta sama pätee myös strategisten teknologioiden kehittämiseen ja muuttoliikkeiden hallintaan.

Olen kuitenkin valtioneuvoston kanssa samaa mieltä siitä, että strategisten teknologioiden kehitysväline STEPin rajaaminen yksinomaan bkt-perusteisesti ei ole linjassa tavanomaisen tiede- ja innovaatiotoiminnan periaatteiden kanssa. Osa tutkijoista on myös kiinnittänyt huomiota STEP-järjestelmän valikoivuuteen ja painottanut teknologianeutraalia lähestymistapaa.

Keskeinen huoli liittyy valtiontukijärjestelmiin. Komissio otti maaliskuussa 2022 käyttöön tilapäisen kriisiohjelman, joilla pyrittiin lieventämään valtiontukisääntöjä. Tarkoituksena oli, että jäsenvaltiot voisivat tukea talouden elpymistä tehokkaammin ja nopeammin. Maaliskuussa 2023 komissio hyväksyi uudet tilapäiset valtiontuen kriisi- ja siirtymäpuitteet (TCTF), jotka jatkuvat 31.12.2025 asti.

TCTF:ssä laajennetaan tuen lieventämisen soveltamisalaa moniin uusiutuviin energialähteisiin ja otetaan käyttöön "vastaavan tuen" periaate: jos yritys saa tukitarjouksen Euroopan ulkopuolisesta kolmannesta maasta, EU:n jäsenvaltiot voivat vastata tähän tarjoukseen saadakseen yrityksen investoimaan sen sijaan Eurooppaan.

Helmikuusta 2022 lähtien EU-komissio on hyväksynyt poikkeuksia valtiontukiin yhteensä 742 miljardin euron edestä. Näistä suurin osa on ollut Saksan (48,4 %) valtiontukia. Suomen kannalta olisi tärkeää, että valtiotukijärjestelyissä siirryttäisiin huomattavasti vahvemmin koordinoituihin järjestelyihin.

Kunnioittavasti
Timo Miettinen, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
Helsingin yliopisto